

Звичайно, що і цей чинник ускладнює роботу над удосконаленням цивільного законодавства України, оскільки певних чітких визначень щодо питань власності на результати творчої праці громадян так досі і немає. В усьому арсеналі існуючих законодавчих актів про інтелектуальну власність це питання не вирішується однаково, що призводить до плутанини та некоректних тлумачень однієї й тієї ж норми. Це лише невелика частина тих проблем, які виникають на шляху регулювання питань інтелектуальної власності. Але абсолютно очевидно, що навіть прийняття таких, на наш погляд, не дуже досконалих законодавчих актів, що регулюють творчу діяльність людини, є для України істотним кроком вперед як цивілізованої розвинутої країни.

І.А. Сіренко

ПРО МОМЕНТ ВИНИКНЕННЯ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЩО ВНОСЯТЬСЯ ДО ГОСПОДАРЧИХ ТОВАРИСТВ

Питання про момент виникнення в суб'єктів цивільних правовідносин прав на об'єкти інтелектуальної власності має місце як при їх передачі згідно з умовами ліцензійного договору, так і у випадку передачі цих прав до господарчого товариства як внеску.

Проблема, по суті, зводиться до визначення моменту переходу до суб'єктів цивільних правовідносин відповідних виключних правомочностей права інтелектуальної власності. Момент переходу вказаних прав є одночасно і моментом їх виникнення у товариства, отже, саме з цього моменту ліцензіат та господарче товариство вправі здійснювати весь обсяг переданих йому прав інтелектуальної власності: використовувати винахід, корисну модель; пропонувати до продажу виробу, виготовлені на основі переданої технології тощо.

Відповідно до ст. 128 ЦК УРСР право власності у набувача майна згідно з угодою виникає з моменту передачі *речі*, якщо інше не передбачено законом або договором. При цьому мається на увазі, що: право власності на річ, визначену родовими ознаками, не може перейти без її індивідуалізації, що найчастіше і відбувається в момент виділення речі з ряду її подібних при передачі її набувачу; право власності на індивідуально-визначену річ може виникнути не тільки в момент передачі речі, але й в інший момент, оскільки правило ст.128 ЦК УРСР є диспозитивним [1, с.283].

Проте, формулюючи аналогічну статтю про момент переходу права інтелектуальної власності від відчужувача до набувача, ст. 128 використовується лише для порівняння.

Безумовно, що ст.128 ЦК УРСР можна застосувати тільки до тілесних об'єктів цивільного права. Якщо, умовно, під «річчю» ми будемо мати на увазі і безтілесний об'єкт, наприклад, винахід, то в даному випадку мова буде йти про передачу права, відступку права, цесію, делегацію, чи передачу одного або визначеної сукупності правомочностей права інтелектуальної власності, що виникли в результаті його розчленування.

Саме в цьому напрямку і варто шукати той юридичний склад, що визначає момент переходу права інтелектуальної власності від відчужувача до набувача

Включення до цивільного обороту тілесного чи безтілесного майна вимагає, щоб воно було подане документами – цінними паперами. Наприклад, коносамент є цінним папером, але він представляє в обороті тільки тілесне майно. Треба відзначити і те, що самі по собі ці документи є тілесним рухливим майном.

Для включення в цивільний (торговий) оборот безтілесного майна у вигляді *прав* на об'єкти інтелектуальної власності, зокрема, як об'єктів зобов'язань і договорів – ліцензії (виключної, невиключної), в якості внеску до господарчого товариства, вказані *права повинні бути символічно подані документами*, що самі по собі так само є тілесним рухливим майном.

При визначенні складу юридичних фактів, із настанням яких настає момент переходу права інтелектуальної власності від відчужувача до набувача, до їх числа повинен увійти як юридичний факт факт передачі документа типу патенту, свідоцтва. Оскільки патент свідчить про наявність у осіб, якому він належить, *права вимоги*, а право вимоги є не що інше, як майно (у сучасному розумінні), то мова може йти лише про передачу частини майна, тому що усе майно принципово не може бути передане від однієї особи до іншої. Дана частина майна іменується внеском і зі стану однієї особи переходить у стан іншої особи, шляхом передачі його від відчужувача до набувача.

Термін «майно» в цивільному праві вживається у значенні: а) речей; б) сукупності речей і майнових прав; в) сукупності речей, майнових прав і обов'язків. За даною класифікацією при ближчому розгляді очевидно, що «права на об'єкти інтелектуальної власності» не підпадають ні під один з вказаних елементів майна.

Для вирішення питання, до якого з вказаних вище елементів, що утворюють у своїй сукупності «майно», слід віднести «права на об'єкти інтелектуальної власності», що потім передаються на підставі ліцензійної угоди або вносяться як «внесок», «інвестиція» до господарчих товариств, пропонується довести класифікацію елементів до чотирьох: а) речі; б) майнові права; в) сукупність: речей і майнових прав; г) сукупність: речей, майнових прав і обов'язків. Ціль такої класифікації зводиться до можливості вживати термін «права на об'єкти інтелектуальної власності» у значенні «майнових прав» окремо, поза зв'язком із речами, у тому значенні, що це завжди речі тілесні. Отже, це право можна передати до складу майна ліцензіату або у вигляді внеску до статутного фонду господарчого товариства.

Для обґрунтування викладеної вище тези необхідно теоретично обґрунтувати можливість вживати термін «права на об'єкти інтелектуальної власності» у значенні «майнових прав». Якщо внесена поправка до класифікації майна не буде прийнята, то треба довести, що під терміном «речі» маються на увазі як тілесні, так і безтілесні речі. В.І.Жуков, у статті «Цивільне законодавство та інститут інтелектуальної власності» дивиться на такі об'єкти права як відкриття, винаходи тощо як на речі (res) безтілесні, обґрунтовуючи це загальновідоме положення наступними аргументами з посиланням на джерела римського права. «Ще римський юрист Гай, – пише автор, – називав тілесними речами такі, що можна сприймати дотиком, тих, що можна торкнутися, а безтілесними такі, котрих торкну-

тися не можна [2, с.13]. До винаходу доторкнутися не можна, як і до усіх інших об'єктів інтелектуальної власності. Можна доторкнутися до їх матеріальних носіїв, але це вже об'єкт речового права, права власності. Далі приводиться дуже важливе положення, висловлене у свій час Гаєм: «*Безтілесні речі, – уточнював Гає, – це те, що складається в праві*». Далі В.І.Жуков робить висновок: «Отже, відповідно до описаної концепції як традиційні для нас об'єкти (відкриття, винаходи і т.і.), так і нетрадиційні (математична модель, метод, алгоритм, програма і т.і.) є складовою частиною майна, до якого входять в якості *об'єктів* не саме відкриття, винахід, або математична модель, а права на відкриття, винахід, *модель-метод-алгоритм-програму*».

Заслугує на увагу так само положення про те, що сприйняття вченими концепції про безтілесне майно вимагає переоцінки сформованих постулатів у науці радянського цивільного права. «Необхідно, – пише В.І.Жуков, – розширити наше уявлення про майнові відносини, що складають предмет цивільного права.» Зокрема, необхідно «...персоніфікувати майнові відносини, тобто розглядати їх завжди щодо тієї або іншої особи, фізичної або юридичної, коли ми оперуємо юридичною, а не економічною категорією». Надалі, під терміном «майнові відносини» варто розуміти «*сукупність підлягаючих грошовій оцінці юридичних відносин, у яких перебуває відома особа, де сума відносин одного роду буде складати актив її майна, а сума відносин іншого роду – пасив її майна, у яких як тілесні, так і безтілесні речі мають грошову оцінку*» [2, с.13].

Отже, перед тим, як передати права на об'єкти інтелектуальної власності, необхідно установити, в якому правовому становищі вони знаходяться, – як *актив майна* або – як *пасив майна*, і його грошову оцінку. Для цього необхідно в аспекті, що нас цікавить, визначити значення термінів «актив» і «пасив».

Якщо «майнові відносини» – це «сукупність підлягаючих грошовій оцінці юридичних відносин, у яких знаходиться відома особа, де сума відносин одного роду буде складати *актив її майна*, а сума відносин другого роду – *пасив її майна*, у якій як тілесні, так і безтілесні речі мають грошову оцінку», то для передачі і прийняття прав на об'єкти інтелектуальної власності, як одного із суттєвих умов ліцензійного або установчого договору, необхідна його *грошова оцінка*. Для цього в цивільному (торговому) обороті використовують цифрове вираження у відповідних грошових одиницях. Зрозуміло, що ліцензіар, який передає згадані права, повинен мати їх у своєму активі з визначеною грошовою оцінкою. Крім цього, ці права є не що інше, як майнове право вимоги, визначеного змісту.

«З того моменту, як особа набуває права вимоги, – пише Р.Саватьє, – стає кредитором, право якого підтверджене документом, що підлягає урахуванню, він (кредитор) включає цю вимогу до свого *активу* у відповідному грошовому вираженні» [3, с.31].

Таким чином, формулюємо правило про момент переходу права інтелектуальної власності від відчужувача до набувача і пропонуємо його науковій громадськості для обговорення. Відповідно до цього правила момент переходу права інтелектуальної власності (абсолютні правовідносини) від однієї особи до іншої при передачі його на підставі ліцензійного договору, або у ви-

гляді внеску до господарчого товариства (відносні правовідносини) варто вважати тим, що настав, коли особа (фізична або юридична): а) набула права вимоги, тобто стала кредитором; б) ці права підтвержені документом, що підлягає урахуванню; в) кредитор включив що вимогу у свій нематеріальний актив, у відповідному грошовому вираженні

Тут має місце визначена сукупність фактів, що варто кваліфікувати як юридичний склад, із настанням якого в одній особі припиняється право, а в іншій особі воно виникає. З приводу таких фактів О.А. Красавчиков писав: «Іноді для виникнення, зміни або припинення правовідносин достатньо одного юридичного факту. У більшості випадків має як своє підставу не окремих юридичний факт, а визначена сукупність таких фактів – юридичний склад. Під останнім звичайно розуміється сукупність юридичних фактів, необхідних для настання визначених юридичних наслідків» [4, с.54].

Але треба пам'ятати, що на відміну від сторін ліцензійної угоди в господарчих товариствах нема сторін, у значенні кредиторів і боржників. У них суб'єкти права іменуються «учасниками». Але із моменту досягнення угоди між учасниками з усіх суттєвих умов, виникає правовий стан, аналогічний правовідносинам (кредитор – боржник). Усі учасники товариства мають право вимагати від кожного учасника окремо виконання прийнятих на себе зобов'язань по передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності до товариства. До вчинення цієї дії зобов'язаний кожний учасник товариства. Незважаючи на те, що дана дія є одночасно й об'єктом права, і об'єктом зобов'язання, тому що кожний учасник товариства не тільки зобов'язаний зробити внесок, але і має на це право, сформульоване вище правило про момент переходу права інтелектуальної власності можна застосовувати і до господарчих товариств.

Таким чином, відповідь на питання: коли особа або група осіб (фізичних і/або юридичних), що об'єдналися в господарче товариство, набула права вимоги, тобто стала «кредитором», повинна бути такою – у момент досягнення угоди, спрямованої на заснування господарчого товариства.

Це право вимоги, як відзначалося вище, повинно бути належним чином оформлене і підтвержене документом, що підлягає урахуванню. Таким документом є установчий договір. При цьому, по суті тут має місце належне оформлення передачі «внеску», що виступає як належне оформлення *абстрактного права*, об'єктом якого в одному випадку є реальна річ (тілесне майно – будинок, устаткування тощо), в іншому – абстрактне майнове право (право вимоги), як елемент правовідносин, що виникли в силу юридичних фактів, передбачених патентним або авторським правом.

Оформлення належним чином даного договору передбачає так само вирішення ряду задач, що знаходяться у сфері публічного правопорядку, але мають безпосереднє відношення до цивільно-правових угод (ведення окремого бухгалтерського обліку, дотримання особливих правил оформлення ліцензійних угод, статистичної звітності і т.п.) і ряд проблем цивільно-правового характеру.

Кредитор (ліцензіат, господарче товариство), як відзначалося вище, включає що вимогу до свого активу у відповідному грошовому вираженні.

Таким чином, із моменту настання вказаних вище трьох юридичних фактів, право інтелектуальної власності, у вигляді внеску до статутного фонду господарчого товариства, інвестиції, внесеної до складу майна товариства, переходить від одного суб'єкта права інтелектуальної власності до іншого. Формулюємо загальне правило:

«Право інтелектуальної власності у набувача майна по договору виникає з моменту, коли ця особа стала кредитором (набула права вимоги); його права підтверджені документом, що підлягає урахуванню; кредитор включив що вимогу у свій актив у відповідному грошовому вираженні, якщо інше не передбачене законом або договором.

Передані товариству права інтелектуальної власності стають правами товариства».

Список літератури:

1. Гражданское право Украины. В 2-х частях. Часть 1 / Под ред. проф. А.А.Пушкина, доц. В.М. Самойленко. Х., 1996. 2. В.И. Жуков. Гражданское законодательство и институт интеллектуальной собственности // Вопросы изобретательства. 1989. № 8. 3. Р. Саватье. Теория обязательств. Юридический и экономический очерк. Перевод с фр. Р.О. Халфиной. М., 1972. 4. О.А. Красавчиков. Юридические факты в советском гражданском праве. М., 1958.

О. А. Підпригора, д-р юрид. наук

ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ З ПРИВОДУ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ

Стан захисту прав інтелектуальної власності за чинним законодавством України бажає бути кращим. Про це свідчать численні порушення цих прав і майже повна відсутність відповідальності за такі порушення. Масштаб порушень прав інтелектуальної власності досяг таких розмірів, що уже загрожує національній безпеці України, про що свідчать численні факти.

Аналіз правових норм чинного законодавства України, які спрямовані на захист права інтелектуальної власності, свідчить про їх низьку ефективність і майже повну відсутність відповідальності за заподіяння шкоди авторам, винахідникам та іншим авторам результатів інтелектуальної діяльності. Наприклад, за порушення авторських і патентних прав в Україні встановлена кримінальна відповідальність. Проте з часу прийняття чинного Кримінального кодексу Української РСР 28 грудня 1960 р. до кримінальної відповідальності не було притягнуто жодного порушника. Може, не було кримінальних порушень зазначених прав? Якби то так.

Прийняття пакету законів України про охорону прав інтелектуальної власності, здавалось би, мало полішити справу захисту цих прав. Шкода, але цього не сталося. У зазначеному пакеті більше 10 законів про охорону прав інтелектуальної власності. Кожен з них передбачає свої способи, засоби і форми захисту прав «своїх» об'єктів. Закон України «Про авторське право і суміжні права» містить одні правила захисту авторських прав, Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» – зовсім інші. Одні закони відсилають до чинного законодавства, інші взагалі не містять норм про захист, які вони охороняють. Іншими словами, чинне за-